

Gipsstort wordt groene

Janine Meijer

De immense gipsberg van Zelzate wordt omgetoverd tot een park met zonnepanelen, dat vierduizend gezinnen van energie zal voorzien. Een zwaar vervuild terrein wordt zo herschapen in een groene oase. Mooier kan bijna niet, zou je denken. Toch krijgt het project ook kritiek en wordt de investeerders verweten dat ze overheidssubsidies gebruiken om winst te maken.

Het installeren van de zonnepanelen gebeurt volgens een bijzondere techniek om de ondoordringbare laag die op de gipsberg is aangebracht, niet te beschadigen. Zo'n 33.000 zorgvuldig aangebrachte funderingsschroeven vormen de verankeringspunten van de installaties.

oase

Wie een luchtfoto van de Gentse haven bekijkt, ziet vlak onder Zelzate op de linkeroever van het kanaal Gent-Terneuzen een opvallende witte vlek. Het is een gigantische gipsberg van veertig meter hoog die zich uitstrekt over een gebied van zo'n tachtig hectare. Samen met de aanpalende gronden - ook wel Kuhlmann terreinen genoemd - bedraagt de oppervlakte 140 hectare. In het geheel van water, dorpen, industrie en landbouwgronden valt de gipsberg behoorlijk uit de toon. Het is duidelijk dat hij daar niet thuishoort.

Maar wie iets van gips afweet, weet ook dat de berg moeilijk af te graven is. Het is economisch niet rendabel om een grote partij gips te recyclen. De kosten om het residuproduct om te vormen tot bijvoorbeeld gipsplaten voor de bouw wegen niet op tegen de baten. Als het dan ook nog eens om vervuild gips gaat dat al lange tijd aan verschillende weersomstandigheden is blootgesteld, wordt het extra moeilijk.

Russisch gips

De gipsberg van Zelzate kent een lange geschiedenis. De berg is ontstaan vlak na 1917, toen geëmigreerde Russen een bedrijf voor de productie van fosforzuur en zwavelzuur begonnen langs het kanaal Gent-Terneuzen. Het was een economisch interessante plek, omdat het erts waaruit fosforzuur wordt gewonnen, aangevoerd werd via het kanaal.

Gips is een restproduct bij de productie van fosforzuur. Omdat men honderd jaar geleden nog maar weinig oog had voor milieu en leefomgeving, werd de gipsuspensie gewoon naast de fabriek gedumpt. De opeenvolgende exploitanten, waaronder Rhône-Poulenc, Kuhlmann en later Rodia, zijn allang uit de Gentse haven verdwenen en lieten behalve de naburige wijk Klein Rusland ook een enorme hoeveelheid gipsafval achter. De fabriek werd meermaals overgenomen. De laatste eigenaar was het Indische bedrijf Nilefos Chemie NV, dat in 2009 failliet ging. Al die jaren werd het gips achteloos weggepompt naar het aanpalende terrein, waar het een steeds grotere berg vormde.

Na het faillissement van Nilefos stelden milieu-inspecteurs van de Vlaamse gemeenschap vast dat het vervuild gips een acuut gevaar vormde voor de gezondheid van de omwonenden. Bovenop de berg bevonden zich waterbekkens. Het water in die bekkens, dat vroeger door Nilefos werd aangewend voor de productie, was tot een schrikbarend hoog peil gestegen. Het pompsysteem werkte onvoldoende, waardoor het zure, door contact met gips vervuilde hemelwater uit de bekkens dreigde te stromen, met ernstige gevolgen voor de volksgezondheid en het milieu.

Snel ingrijpen was noodzakelijk. De provinciegouverneur en de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM) namen het voortouw en lieten als eerste maatregel de pomp- en leidingeninfrastructuur herstellen. Dankzij de bouw van een mobiele waterzuiveringsinstallatie week het acute gevaar voor de omwonenden en de naburige bedrijven. Maar omdat de overheid niet over de nodige kennis en middelen beschikte om

het hele terrein grondig en conform de geldende milieuwetgeving te saneren en te ontwikkelen, werden het gipsstort en de Kuhlmann gronden in 2010 verkocht aan het privéconsortium Terranova.

Het consortium bestaat uit de bagger- en milieugroepen Dec, Dredging International, Jan De Nul en het bedrijf Envisan, dat gespecialiseerd is in bodem- en grondwatersanering. Zij zagen ondanks de hoge saneringskosten wel brood in de herontwikkeling van een groot terrein dat pal aan het water ligt. De geplande nieuwe zeesluis bij Terneuzen, die in 2019 gereed moet zijn, speelt daarbij een niet geringe rol. Die sluis zal de ontwikkeling van de haven van Gent immers een belangrijke impuls geven. De afmetingen van de sluis komen overeen met die van de nieuwe

sluizen van het Panamakanaal, waardoor ook schepen van het formaat *New Panamax* van het kanaal gebruik zullen kunnen maken. De haven van Gent wordt dan bereikbaar voor schepen tot 150.000 ton of containerschepen met een capaciteit van 12.000 TEU. Deze capaciteitsuitbreiding zal de vraag van bedrijven naar beschikbare gronden in de haven de komende jaren alleen maar doen toenemen. ➔

‘De gipsberg vormde een serieus probleem. Niemand wilde er zijn handen aan vuil maken.’

Een meldpunt voor milieuklachten

Frederika Torfs [medewerker Leefmilieu Project Gentse Kanaalzone]

In de Gentse Kanaalzone bestaat sinds 2002 een meldpunt voor door de haven en industrie veroorzaakte milieuhinder. Het meldpunt is 24 uur op 24 gratis bereikbaar. Gemiddeld loopt er één klacht per week binnen.

Voor de oprichting van het milieuklachtenmeldpunt werd een overeenkomst gesloten tussen de Vlaamse overheid, de provincie Oost-Vlaanderen, de gemeenten Gent, Zelzate en Evergem, en het Havenbedrijf Gent. De gemeenten verzekeren de permanentie tijdens de kantooruren, terwijl het Havenbedrijf buiten de kantooruren (ook 's nachts en op zon- en feestdagen) kan worden gecontacteerd. Het milieuklachtenmeldpunt fungeert als aanspreekpunt voor klachten over hinder voor de inwoners van de Gentse Kanaalzone en dat vooral buiten de kantooruren – dan zijn de diensten van de Vlaamse overheid, de provincie en de gemeenten immers niet bereikbaar. Het meldpunt streeft naar een efficiënte registratie en opvolging van de klachten. Bedoeling is de geur-, stof- en geluidshinder te reduceren én een betere communicatie met de inwoners van de Gentse Kanaalzone tot stand te brengen.

Bij het meldpunt lopen jaarlijks meer dan vijftig klachten binnen. Als bekend is welk bedrijf de hinder veroorzaakt, wordt onmiddellijk contact opgenomen met de bedrijfsleiding. Het bedrijfsleven is daar ook vragende partij voor, omdat er dan snel kan worden ingegrepen. De klachten worden geregistreerd in het Milieuklachtenregistratie en -opvolgingssysteem (MKROS) van de Vlaamse overheid en worden via het provinciebestuur ter informatie aan de betrokken gemeente overgelegd. Dat gemeentebestuur of de (Vlaamse) Afdeling Milieu-inspectie volgt de klachten verder op.

Via het Meldpunt Gentse Kanaalzone krijgt het Projectbureau Gentse Kanaalzone zicht op steeds weerkerende klachten. Op basis van deze gegevens worden buurtbewoners uitgenodigd voor bedrijfsbezoeken en worden 'beurzen' georganiseerd, waarop bewoners en bedrijven met elkaar in dialoog kunnen gaan. Op die manier wil het Projectbureau samen met bewoners en bedrijven de leefbaarheid en de kennis over de bedrijfsactiviteiten in de Gentse Kanaalzone vergroten. Wederzijds begrip begint immers met goede communicatie.

Kleimatten en pompstations

'Toen Terranova eigenaar werd van de gronden, was er ondanks de inspanningen van de OVAM in de bekkens bovenop de gipsberg nog steeds 500.000 kubieke meter verontreinigd water aanwezig,' legt directeur Dirk Ponnet van Dec uit. 'We hebben al het water gezuiverd en weggepompt, waardoor de stabiliteit van de gipsberg verbeterde. Ook het verontreinigde water dat zich in en onder de berg bevond,

‘Een deel van het terrein blijft nog in gebruik als stortplaats’

hebben we opgepompt, zodat verdere verspreiding naar de omgeving kon worden voorkomen.'

De volgende stap was het afdekken van de zuidelijke hellingen van de berg met waterdichte kleimatten. Ponnet: 'Daardoor kon het gipsstof niet meer opwaaien en het regenwater niet meer in de berg sijpelen. Bovenop de kleimatten ligt vandaag een drainagenetwerk met daar bovenop weer anderhalve meter grond, waar gras op wordt gezaaid.'

Afgelopen jaar werd ook begonnen met het afdekken van de noordelijke hellingen. Hiervoor zijn alle struiken en grassen die op het gipsafval groeiden, verwijderd. 'Zo kunnen de grondlagen en de kleimatten goed worden bevestigd. Rondom de gipsberg wordt een nieuw netwerk van grachten, drainagebuizen, pompstations en buffervijvers aangelegd. Deze nieuwe waterhuishouding zal het regenwater dat van de gipsberg vloeit, gecontroleerd afvoeren naar het kanaal Gent-Terneuzen,' aldus Ponnet.

Op de hellingen van de gipsberg worden nu 55.000 zonnepanelen geïnstalleerd, goed voor een vermogen van gemiddeld vijftien megawatt. Dat levert voldoende stroom op om vierduizend gezinnen van energie te voorzien. Het installeren van de zonnepanelen gebeurt volgens een bijzondere techniek om de ondoordringbare laag die op de gipsberg is aangebracht, niet te beschadigen. Zo'n 33.000 zorgvuldig aangebrachte funderingsschroeven vormen de verankeringspunten van de installaties.

De werken zijn in volle gang en moeten najaar 2013 voltooid zijn. Zelzate en Evergem zullen dan beschikken over het grootste zonnepanelenpark van de Benelux. Dat park zal een smak geld opleveren, niet alleen door de stroom die het produceert, maar ook door de hogere bedragen voor de groenestroomcertificaten ter compensatie van de technisch ingewikkelde en dus duurdere installatie.

Compensatie

Noël D'hondt, de manager van Terranova Solar, vindt die compensatie logisch: 'Je mag niet vergeten dat de plek jarenlang een kanker vormde in de Gentse haven. Na het faillissement van Nilefos werd de sanering een verantwoordelijkheid van de overheid en dreigden alle kosten afgewenteld te worden op de samenleving. De gipsberg vormde een serieus probleem. Niemand wilde er zijn handen aan vuil maken.'

'Gelukkig is een aantal privépartners bereid gevonden om de plek te saneren. Zij hebben prachtig werk geleverd. Als de haven van Gent vandaag een veel groener imago heeft dan in het verleden is dat aan dit project te danken. Het is niet meer dan logisch dat de bedrijven een deel van de kosten van de sanering proberen te recupereren.'

Bovendien wordt er een coöperatieve vennootschap opgericht zodat bewoners van Zelzate en Evergem aandelen in het project van de zonnepanelen kunnen kopen. 'Dat verhoogt niet alleen de betrokkenheid van de bewoners bij het project,' zegt D'hondt, 'maar biedt hen ook een vorm van compensatie. De bewoners hebben jarenlang in de buurt van een sterk vervuild terrein geleefd. Ze hadden veel last van stof en ongedierte. Door de bewoners mee te laten participeren in het project stellen we daar nu iets positiefs tegenover.'

Verwacht wordt dat er via bewoners zo'n 2,5 miljoen euro wordt opgehaald voor het project Terranova Solar. De totale investering bedraagt 33 miljoen euro. Het verschil wordt betaald door de eerder genoemde privépartners en door twee publieke spelers: de Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij (POM), die het sociaaleconomische beleid van de provincie Oost-Vlaanderen vormgeeft, en de energie-intercommunale FINIWO, waarbij de gemeenten Evergem en Zelzate zijn aangesloten. De coöperatieve vennootschap wil via Terranova Solar ook een fonds oprichten om projecten in de regio te realiseren (aanplant van een bos, aanleg van een park, bijdrage in de renovatie van sociale woningen...) zodat de negatieve gevolgen van de oude gipsberg voor de bewoners ten dele worden gecompenseerd.

De provincie Oost-Vlaanderen heeft niets dan lof voor het innoverende milieuproject van het consortium Terranova. 'We zijn er onwaarschijnlijk blij mee,' zegt een vertegenwoordiger. 'De Gentse havengemeenschap wist zich jarenlang geen raad met de vervuillende bedrijven en hun fabrieksterreinen. Dankzij deze sanering krijgt de haven er zestig tot zeventig hectare terrein bij, dat opnieuw inzetbaar is. Dat maakt van de haven niet alleen een groener gebied, maar zorgt ook voor een extra impuls op het vlak van werkgelegenheid. De groene gipsberg luidt voor de Gentse haven een nieuw tijdperk in.'

De haven van Gent is vooral een maritieme haven waar stoffen worden verwerkt, hout wordt bewerkt en goederen worden opgeslagen. Daarom zullen er naar verwachting vooral productiebedrijven geïnteresseerd zijn in de vrijgekomen ruimte. Overigens heeft het Havenbedrijf Gent het recht van voorkoop. Dit betekent dat de gronden eerst aan het havenbedrijf aangeboden zullen worden voor ze op de commerciële markt terechtkomen.

Overigens wordt niet de hele gipsberg afgedekt. Een deel van het terrein (in het zuiden) blijft nog in gebruik als stortplaats. 'De milieuvergunning bepaalt dat het zuidelijke deel nog opgehoogd kan worden tot dezelfde hoogte als het noordelijke deel,' legt Dec directeur Dirk Ponnet uit. Hij benadrukt dat dit niet betekent dat er zomaar van alles kan worden gestort. 'Er zijn strenge regels over wat er mag worden aangevoerd en onder welke voorwaarden. De tijd van roekeloos dumpen, is gelukkig definitief voorbij.'

'De bewoners hebben jarenlang in de buurt van een sterk vervuild terrein geleefd. Ze hadden veel last van stof en ongedierte. Door de bewoners mee in een coöperatieve vennootschap te laten participeren stellen we daar nu iets positiefs tegenover.'

FOTO'S: TERRANOVA SOLAR NV

Groene gipsberg in getallen

- 55.000 zonnepanelen
- 15 megawatt vermogen
- 33.000 funderingsschroeven
- 12.750 groenestroomcertificaten
- 4.000 gezinnen krijgen energie
- 33 miljoen euro investering